

"L'Àfrica ens fa por"

Lluís Mallart dirigeix els cursos de postgrau en Estudis Africans del Departament d'Antropologia Social de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. Mallart va ser al Camerun de l'any 1960 al 1968. Hi anà com a missioner, però tornà com a antropòleg.

Malgrat la quantitat de notícies que sovint ens n'arriben, el continent africà és avui encara un gran desconegut. Fins i tot en el món universitari és insòlit de trobar un antropòleg i investigador especialitzat en temes africans. Lluís Mallart és doctor en antropologia. Ha estat vint anys professor d'antropologia de la Universitat de París-Nanterre, i ara, des d'en fa tres, dirigeix els cursos de postgrau en Estudis Africans del Departament d'Antropologia So-

cial de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.

Tot va començar a principi dels anys 60. Mallart anà al Camerun com a missioner, i en va tornar, vuit anys després, convertit en antropòleg.

—*Vostè va anar a l'Àfrica a fer de missioner. Pensava realment a convertir africans?*

—Nosaltres entenem l'Església com una comunitat, no es pot simplificar. És cert que érem cristians molt convençuts i que la nostra idea era d'evangelitzar aquells pobles, però ens vam adonar que calia col·laborar-hi en qüestions de desenvolupament. No volíem fer un cristianisme encarcerat que només es dediqués a sacramentalitzar el món, sinó que, al mateix temps, treballés pel desenvolupament. Vam crear un organisme, Agermanament, que seria el que avui són les ONG.

—*Però vostè feia de capellà.*

—Sí, és clar, i deia missa... Era el moment de les independències africanes. Jo volia col·laborar en aquell nou moviment intel·lectual, polític, religiós... Nosaltres vam triar d'anar a un lloc on hi hagués un bisbe africà i capellans africans. Potser era una utopia, però era així.

—*Era possible que la religió catòlica entrés dins el sistema de pensament dels africans?*

—Aparentment hi ha entrat. Ara bé, per exemple, on jo vivia, al Camerun, tots es deien cristians, però participaven en actes rituals que l'Església condemnava. Quan em convidaven a casa del gran medecinaire que celebrava cerimònies per guarir malalties relacionades amb el que nosaltres en diem bruixeria, jo hi anava, tot i que era prohibit per l'Església, i l'endemà tots ens trobàvem a l'església. Potser els vaig servir per a fer-los creure que celebrar un ritual tradicional no era tan dolent com ho havien sentit a dir als altres missioners.

—*Ja es considerava etnòleg en aquells moments?*

—Encara no, però sense voler feia etnologia. Crèiem que la cosa important era estar present en totes les estructures del poble. En el meu cas, es va anar convertint en una voluntat d'aprendre les seves coses. No per fer de moralitzador dintre l'Església, sinó per respectar-les. Podia parlar amb ells en el seu llenguatge.

—*Quina actitud tenia l'Església respecte a la cultura i la tradició africanes?*

—Hi havia una gran diferència entre els moviments progressistes de l'Església de casa nostra, i l'Església d'allà, que era molt encarcerada. Jo, quan hi vaig arribar, no vaig voler viure a la parròquia, aïllat, com estaven totes les missions. Vaig viure en un poble de setanta persones, a casa d'un individu que era bígam. La gent no ho entenia. Era la meva forma de fer-los entendre que jo no em ficava en

les seves maneres de viure. No era cap drama ser bígam. També funcionava.

—*Com ha afectat el cristianisme en les creences africanes?*

—Tinc un llibre, encara inèdit, on intento de reflexionar sobre de quina manera el cristianisme pot haver format o deformat les seves mentalitats. Per exemple, el terme "pagà". On jo vivia ells s'autodenominaven *beti*. Ser *beti*, per entendre'ns, equivaldria a ser català. Quan van arribar els missioners van establir una oposició entre les coses *beti* i les que no ho eren. Les coses *beti* eren paganes. Imagina que tot el que és propi de la teva cultura és una cosa a desterrar. Un altre exemple: hi ha una categoria que organitza el pensament d'aquesta societat, la noció de l'*evú*, que és com una força, per entendre'ns, és com l'ànima. Els missioners identifiquen l'*evú* amb Satanàs. En canvi per als nadius és una cosa congenital. Identificar l'*evú* amb el diable és dir que aquesta gent són uns posseïts permanents.

—*En quin moment s'adona que la idea missionera no és el que l'interessa?*

—Va ser progressiu. Ells tenien el seu propi sistema de pensament, allò que podríem malnomenar religió, màgia i bruixeria. En principi, com a capellà, pensava que era convenient d'estudiar, mirar d'entendre el seu món, les seves creences, abans d'exportar-hi una religió diferent. De mica en mica vaig començar a fer d'antropòleg, més tard, vaig anar a París a perfeccionar i donar forma a aquells coneixements. Vaig tornar a l'Àfrica fins que va arribar un moment que em vaig adonar que el que havia de fer era callar, per comptes d'evangelitzar. Es va produir una incompatibilitat entre ser missioner i ser antropòleg.

—*Ells el van anomenar "fill dels evuzok", que a més és el títol d'un llibre seu sobre aquells anys. Quines són les principals lliçons que va aprendre d'aquella cultura?*

—Moltes. A part que m'ho vaig passar molt bé, i continuo passant-m'ho bé... Com a persona, la facilitat en la comunicació constant amb la gent. Es pot dir que he dormit a casa de totes les famílies d'aquell país. Vaig aprendre a relativitzar moltes coses de la meua pròpia cultura, i al mateix temps a comprendre les raons que els altres tenien per a ser el que eren. Jo no era ningú per a dir-los res, per a dir el que podien fer o no fer.

—*Quines coses va aprendre a relativitzar?*

—La seva visió del món és tan vàlida com la nostra. Per exemple, diem que ells basen les seves creences en la màgia, però quan a la nostra cultura ens parlen de dimonis, d'àngels, de serafins, de què parlem? No sé si és màgia o no, però són paràmetres molt semblants. També arribes a relativitzar les necessitats, la por, etc.

—*Com descriuria la imatge que tenim forma-*

da de l'Àfrica aquí, al nostre món occidental?

—L'Àfrica fa por. Els mitjans de comunicació només n'expliquen catàstrofes. Després de Ruanda hi ha hagut un silenci mortal fins que ha aparegut el virus Ebola al Zaire. Quinze dies informant sense parar sobre el virus; es crea una altra por col·lectiva, i torna el silenci. Ja s'ha acabat? No ho sé. Però ja no ens en donen més informació. L'ambient de por de l'Àfrica ha existit des de sempre. Els mitjans de comunicació només ens en feu conèixer la tragèdia. I això provoca una mena de por escènica —que Valdano em perdoni— i un abandó fins i tot en el camp científic. La meua lluita és dir que l'Àfrica existeix, que és present, que continua creant. Els antropòlegs tenim la responsabilitat de fer-la conèixer.

—Què en pensa, per exemple, del tractament informatiu que donat a la guerra de Ruanda?

—Es van dir molts disbarats i moltes incoherències.

—Com ara?

—Es va parlar molt de guerra tribal, de guerra ètnica, de guerra primitiva. Ens van voler fer creure que l'Àfrica vivia encara a la prehistòria, al neolític. Jo no sé la diferència entre una guerra primitiva i una guerra moderna. Una persona coneguda en el món del periodisme va fer un article en un important diari dient que mai no s'havia matat tanta gent, en tan poca estona i en tan poc espai, com a la guerra de Ruanda. D'acord que l'espai era reduït, però, no ho era també el d'Hiroshima i Nagasaki on van caure les bombes atòmiques? El que passa és que quan veïem que la gent es matava a cop de bastó ens afectava molt. No hi ha guerres civilitzades i guerres primitives. Quina diferència hi ha entre una guerra tribal i una guerra civil?

—Anomenar-les tribals o ètniques què denota?

—Primerament, que els considerem salvatges i, segonament, és una manera de rentar-nos-en les mans, d'atribuir-ne les causes a la idiosincràsia seva. Molts d'aquests conflictes són seqüeles de la presència dels interessos occidentals.

—I també de l'Església, no?

—Sí. A mi em va sorprendre moltíssim que a Espanya, mentre els ruandesos s'anaven mantant, donessin el premi Príncep de Astúries a les missioneres que venien de Ruanda.

—Per què el va sorprendre tant aquest premi?

—Hi havia hagut una relliscada del Ministeri d'Afers Estrangers, que va dir que ells no eren allà per anar a buscar monges a la selva. Les monges eren tan espanyoles com qualsevol altre. El premi va ser per tapar l'error. Però també cal dir que la història de les missions en aquests països s'hauria de revisar ben bé abans de donar premis. Una cosa és la tasca personal

CARME PUERTOLAS

"Quan hi vaig arribar, no vaig voler viure a la parròquia, aïllat, com estaven totes les missions. Vaig viure en un poble de setanta persones, a casa d'un individu que era bígam. La gent no ho entenia. Era la meua forma de fer-los entendre que jo no em ficava en les seves maneres de viure. No era cap drama ser bígam. També funcionava."

dels missioners que respecto molt profundament, i una altra són les institucions.

—Què en pensa del 0,7?

—Acabo d'escriure un llibre, que publicarà la Campana, *Raons d'un malentès. Del paper de plata al 0,7*, on analitzo totes aquestes qüestions.

—Per vostè el 0,7 és com el paper de plata?

—Jo em penso que sí, tot i que el títol és metafòric. És l'última veritat que acabem de descobrir respecte al Tercer Món. Cada vegada que a Occident descobrim una veritat, ens n'anem cap a l'Àfrica a exportar-la, sigui la democràcia, el marxisme, la religió, el trotskisme, el castrisme, la cooperació, el desenvolupament... L'última, la gran solució, és el 0,7. Jo, quan era petit, vaig desenganxar molts segells per als africans. On van anar a parar? Quan era a l'Àfrica fent de missioner, mai no em van donar segells ni boles de paper de plata, francament. El 0,7 em sembla que és el mateix.

—Les ONG formarien part de tot aquest procés?

—A mi, em fan por. Hi ha molt d'amateurisme. És molt respectable, però amb bona voluntat no n'hi ha prou. Em sorprèn negativament que els membres de les ONG no vagin als cursos d'estudis africans per augmentar els coneixements. Haurien de conèixer la llengua d'aquells països, les estructures socials i econòmiques locals, etc.

—Hi ha interès al nostre país per a fer antropologia sobre l'Àfrica?

—És greu de veure que no n'hi ha. No hi ha gent que s'hi dediqui, que faci recerca. Trobaràs historiadors, però no trobaràs antropòlegs. Jo vull contribuir a oferir un coneixement més real de l'Àfrica actual. L'antropologia no és ressuscitar morts. Estudiem les societats avui, sense prescindir de la història. A casa nostra cal fer un gran esforç, i el podem fer millor que no altres països perquè no tenim una herència colonial tan marcada com França o Anglaterra.

—Per quins motius hi ha tan poc interès?

—Jo he tingut ocasió de comparar els diners que rebia un departament d'antropologia d'aquí i els d'un departament francès. Aquí se'n rebien més. El que passa és que la política era una altra. Allà teníem molts menys ordinadors que aquí. En canvi, es donava una prioritat absoluta a la investigació sobre el terreny. Aquí no hi ha manera d'obtenir un ajut per a anar a fer recerca a l'Àfrica.

—Com caldria que es desenvolupessin en el futur els estudis africans al nostre país?

—M'agradaria que a la universitat catalana es creés un centre per a l'estudi de les societats i les cultures del món: l'Àfrica, l'Àsia, etc. A Catalunya no podem dir que hem de recuperar primer el nostre patrimoni. Avui el nostre patrimoni és universal. **Xavier Montanyà**